

<https://doi.org/10.53656/ped2025-1s.08>

ДИГИТАЛНАТА КОМПЕТЕНТНОСТ В ОБУЧЕНИЕТО НА БЪДЕЩИТЕ УЧИТЕЛИ ПО ИСТОРИЯ И ЦИВИЛИЗАЦИИ – РЕАЛНОСТ И ПЕРСПЕКТИВИ

Гл. ас. д-р Катя Мишева

Софийски университет „Св. Климент Охридски“

Резюме. В публикацията се представя анализ на приложението на дигиталните компетентности по учебни дисциплини, които се преподават на студенти от педагогически профил на Историческия факултет на СУ „Св. Климент Охридски“. Чрез преглед върху нормативната база и учебните програми по горепосочените дисциплини се извежда ролята на дигиталната компетентност в обучението на студентите – бъдещи учители. Въз основа на Европейската рамка за дигитални компетентности DigCompEdu е проведено емпирично проучване, което разкрива уменията за прилагане на цифрови технологии както от преподаватели, така и от студенти, от една страна, и от друга – възможните перспективи за развитие на дигиталната трансформация на съвременното образование.

Ключови думи: дигитална компетентност; съвременно историческо образование; учебни програми; интерактивност; критично мислене; електронни ресурси

Въведение

Формирането и прилагането на дигитални компетентности днес в сферата на образованието е от изключителна важност за неговата съвременна трансформация. Именно тези компетентности са сред катализаторите за образователните промени. Търсенето, подбирането и предоставянето на информация, ползването на медии и интернет ресурси изискват създаване на умения и компетенции, които да доведат до качествено модернизиране на системата. Важен елемент са критичното и творческо отношение към информацията, създаване на дигитален продукт, интерактивността, които също водят до положителна промяна в обучителните процеси. Всичко това дава нови възможности за организиране на учебната дейност от страна на преподавателите и за прилагане на формираните умения от бъдещите учители в практиката.

Владеенето на способността да се подбира и използва информация, е важен елемент от обучителния процес на студентите. Изключително важно е бъдещите учители да усвоят тези компетенции с цел ефективно изграждане и разпространение на своите знания. Важно е студентите да притежават компетентност, която да им дава възможност да ползват дигитални библиотеки, уеб портали, образователни ресурси, блогове, база данни и други. Тези умения са необходими за реализиране на поставените задачи по различните дисциплини, които изучават, а също така от особена важност е тяхното приложение в педагогическата практика.

Изследователски цели и задачи

Настоящата статия има за цел да проучи прилагането на дигитални компетентности в обучението на студенти – бъдещи учители по история и цивилизации, анализирайки нормативната база и учебните програми. Също така ще бъдат изведени резултати и анализ на емпирично проучване, проведено чрез наблюдения на обучението и анкетни карти сред студентите – бъдещи преподаватели.

Основните изследователски въпроси, на които се търсят отговори в границите на представения проблем, са:

1. В какво се състои дигиталната компетентност, заложена в учебните програми за обучение на студентите от Историческия факултет на СУ „Св. Климент Охридски“? Какви пропуски се индикират след анализа на програмите в различните дисциплини?

2. Какви дигитални умения се прилагат от преподавателите по време на обучението? 3. В каква степен студентите използват информационните и комуникационните технологии (ИКТ) и какво е нивото на тяхната дигитална компетентност за решаване на поставени задачи по време на обучението?

4. Каква е реалността днес и какви са перспективите за развитие на дигиталните умения на студентите – бъдещи учители по история и цивилизации?

Европейската рамка за дигитални компетентности DigCompEdu рамкира шест области на развитие: професионална ангажираност; създаване и споделяне на дигитални ресурси; преподаване и учене; оценяване; овластяване на обучаващите се и подпомагане на дигиталните компетенции на учащите. По този начин Европейската рамка DigCompEdu 2017 залага умения, насочени към повишаване нивото на дигиталната компетентност, а също така включване на иновативни методи в образованието. Този комплекс от умения, заложен в DigCompEdu, трябва да притежава всеки учител в образователната система. В своята работа педагогът трябва да създава и споделя дигитални ресурси, необходими за онагледяване на тематичното съдържание. По тази причина бъдещите учители е необходимо да владеят съответните дигитални умения, за да могат да боравят и прилагат съвременни технически средства, а

също и да създават мултимедийни продукти. „Мултимедийните образователни продукти са специално създадени за целите на обучението. Осигуряват интерактивна поддръжка на звук и видео, т.е. могат да обединят четирите вида информация: текст, статични изображения, звук и динамични изображения“ (Lazarova-Georgieva 2012).

Метод и обхват на изследването

Изследването се базира върху преглед на нормативната база и анализ на учебните програми, тъй като дигиталните компетентности в университетското образование са заложили именно там. Направено е емпирично изследване, което се състои от анализ на обучението на студенти, съдържащо прилагане на дигитални ресурси и умения от страна на преподавателя, и решаване на задачи, изискващи същите умения от страна на студентите. Изведени са показатели на анализи в табличен вид, а също анкетното проучване сред студентите до голяма степен е представено в графичен вид. Направени са изводи, в които са посочени реалиите на днешната ситуация в университетското образование по този проблем, и са изведени някои перспективи.

В документи като Стратегическата рамка за развитието на образованието, обучението и учението в Република България (2021 – 2030)¹ и Националната стратегия за въвеждане на ИКТ в българските училища² се посочва изключителната важност на дигитализацията на учебния процес, което прави преподаването по-качествено, иновативно и съответно се създава модерна образователна система. В Националната програма за развитие България 2030, в област на въздействие „Дигитализация“, се предприемат мерки за въвеждане на учебни програми, съобразени с дигиталната трансформация на образованието, за достъп до дигитално учебно съдържание, електронни учебници, развитие на изкуствения интелект и много други³. Целта на всички тези документи са насърчаване на дигиталното образование и подобряване компетентностите на учителите в тази област. Според Националната квалификационна рамка⁴ студентите – бъдещи учители, трябва да притежават фактологични и теоретичните знания, а също и практически умения, чрез които да реализират своите професионални компетентности.

Прилагането на ИКТ спомагат за по-ефективно учене, за креативно мислене, за иновативно поведение в решаване на сложни задачи, за достъп до по-широки и по-актуални знания. Това са основните ключови компетенции на 21. век (Digital Agenda for Europe), които променят подходите и методите за обучение в образователната среда. Важен фактор в процеса на обучение е владенето на цифровата информация, способността да се намира, разбира, оценява и използва информацията ефективно и етично, за да се отговори на личните и академичните потребности (Velcheva 2023). Всички тези правни и етични принципи относно ползването на цифровите технологии са отразени в

Наръчника за прилагане на компетентностния подход в обучението на бъдещи учители (Chavdarova-Kostova 2022). В съдържанието на Наръчника се предлагат възможности за приложение в обучението им на ключовата компетентност цифрова компетентност. Предоставени са основни ресурси, достъпни на уебсайта на Министерството на образованието и науката: учебни програми и планове по класове и каталог на образователни ресурси със свободен достъп (Chavdarova-Kostova 2022).

Дигиталните умения на студентите от педагогическия профил на Историческия факултет на СУ „Св. Климент Охридски“ са необходима основа за тяхната бъдеща преподавателска дейност, свързана с подбиране и предоставяне на информация, създаване на мултимедиен продукт (презентация, видеофилм, видеоурок), оценяване и ползване на редица приложения с цел обогатяване на учебния процес по история и цивилизации. Дигиталните компетентности на преподавателите са част от регламентираните компетентности в Наредбата за държавните изисквания за придобиване на професионална квалификация „учител“.

Компетентностите, свързани с професионално-педагогическата подготовка на „учителя по...“ в прилагането на ИКТ в обучението са отразени в таблица 1. Тя отразява основни очаквания към знания, умения и отношения на учителя за организиране на процеса на обучение, осъществяването на преподаването и подпомагането на ученето, постигането на успешни резултати в овладяването на учебното съдържание чрез ИКТ.

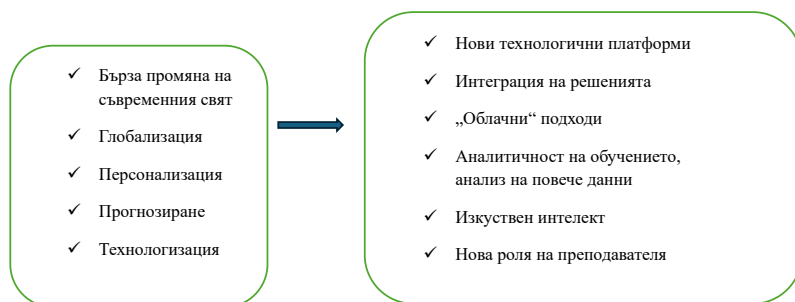
Таблица 1. Дигитални компетентности в преподаването

Знания за	Умение за	Отношения за
възможностите за прилагане на информационните и комуникационните технологии в процеса на синхронно обучение в електронна среда от разстояние, за развитие на дигитални медийни компетентности	използване на информационни и комуникационни технологии в процеса на синхронно обучение в електронна среда от разстояние чрез развити дигитални медийни компетентности	готовност за използване на информационни и комуникационни технологии в процеса на синхронно обучение в електронна среда от разстояние чрез развити дигитални медийни компетентности

възможности за подпомагане овладяването на учебното съдържание от учениците в условията на синхронно обучение в електронна среда от разстояние или комбинирана форма на обучение чрез използване на информационни и комуникационни технологии	използване на информационни и комуникационни технологии в процеса на синхронно обучение в електронна среда от разстояние или комбинирана форма на обучение	готовност за активно прилагане на възможностите на информационните и комуникационните технологии в синхронно обучение в електронна среда от разстояние и в комбинирана форма на обучение
възможностите за активизиране на самостоятелната и груповата работа на учениците чрез използване на информационните и комуникационните технологии и развитие на дигитални медийни компетентности	ефективно взаимодействие с учениците с цел установяване на степента на усвояване на учебното съдържание и подпомагане на самостоятелната им подготовка в условия на обучение в електронна среда или комбинирана форма на обучение, осъществявано чрез информационни и комуникационни технологии и развити дигитални медийни компетентности	готовност за активизиране на самостоятелната работа на учениците чрез използване на информационни и комуникационни технологии и на базата на развити дигитални медийни компетентности

По чл.6. (1) от Наредба за държавните изисквания за придобиване на професионална квалификация „Учител“ (Изм. – ДВ, бр. 10 от 2021 г.) една от задължителните учебни дисциплини е ИКТ в обучението и работа в дигитална среда с 30 часа хорариум⁵. В избираемите учебни дисциплини за доразвиване на компетентностите, необходими за упражняване на учителската професия, присъства „Дигитална компетентност и дигитална креативност“ и „Разработване на уроци за обучение в електронна среда“. Всички тези задължителни и избираеми дисциплини проверяват и установяват дигиталната грамотност на студентите – бъдещи учители, и в същото време спомагат за развитие и надграждане на дигиталните компетентности. Тази компетентност е необходима в предстоящата педагогическа практика на студентите и по-късно – в професионална дейност на учителите. До голяма степен именно дигиталните навици ще определят успешния старт в професионалния им живот. Трансформацията в образователната система започва от промяна в ролята на самия преподавател.

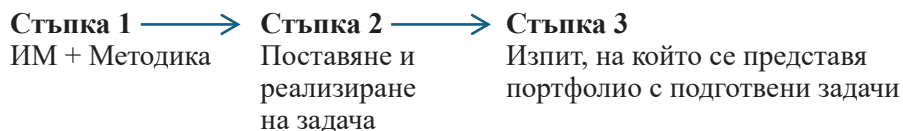
Предизвикателствата на дигиталната епоха за образователната система⁶

Фигура 1

Платформите, които ползва СУ „Св. Климент Охридски“ в обучението на студенти, са ZOOM, Google Form, Moodle. „Moodle е виртуална платформа за обучение и позволява на преподавателите да създават съдържание, което да отговаря максимално на техните нужди, да оценяват, да реализират дискусии, форум, zoom среща, работилница и др.“ (Nikolova, Evtimova 2022)

Моделът на интерпретация на курсове в програмите за бакалавър, магистър и СДК (пример – дисциплината „Интерактивни методи в обучението по история“) е показан във фигура 2.

Фигура 2

Какъв трябва да бъде съвременният преподавател, прилагащ в преподаването дигитални средства, като по този начин превръща образователната среда в по-интензивна, гъвкава и креативна? DigitalCompEdu 2018⁷ е европейски модел за дигиталните компетентности в образованието. Те са насочени преди всичко към:

- усъвършенстване прилагането на цифрови технологии в преподаването и обучението;
- развиването на навици за дигитална трансформация;
- анализ и прогнозиране въз основа на данни от образованието.

Преди всичко преподавателят трябва да владее цифровите компетенции и

да осъзнава ролята на технологиите в образованието, а също така да умее да ги ползва в обучението. Дигиталната компетентност днес се възприема като част от професионалните компетентности на преподавателя. В Приложение 1 са представени някои от цифровите компетентности и дейности, необходими в преподавателската дейност.

Дигиталните компетентности са задължителни на базисно ниво и трябва да се развиват през целия живот в различни посоки, тъй като те постепенно се превръщат в многоспектрни знания и умения. Това е особено важно за педагогическите специалисти. Преподавателите, ползващи дигитални технологии, трябва да познават редица платформи за реализиране на обучението, да умеят да коригират дигиталното съдържание, да обменят опит и да подпомагат бъдещите учители във формирането на техните компетенции.

Задачата, която се поставя пред днешните студенти, е свързана, от една страна, с усвояване на понятия, теории и основни познания по отделни дисциплини и от друга – с разбиране на необходимите стратегии и специфични критерии за намиране на нужната информация, която е валидна за тяхната област на проучване, изследване или работа. Студентите трябва да умеят да работят успешно с цифровите ресурси и да притежават необходимите компетентности, за да се справят самостоятелно при поставяне и разрешаване на научни проблеми, при разработване на проекти, казуси и т.н. (Shopova 2014). Дигиталната компетентност дава възможност на студентите да работят ефективно и да участват ползотворно в съвременното цифрово общество.

В рамките на Проект BG-RRP-2.004-0008 е проведено проучване, включващо анализ на учебни програми на шест дисциплини от Историческия факултет, наблюдения на занятия по тези дисциплини и анкетиране на студенти от Факултета.

Резултати

Отговор на първия изследователски въпрос

Първата част от изследването е анализ на учебните програми по дисциплините „Психология“, „Педагогика“, „Интерактивни методи в обучението по история“, „Урокът по история“, „Терминология и понятия в обучението по история“ и „Методика на обучението по история“. Във всички програми като извънаудиторна заетост са заложили „Самостоятелна работа в библиотека или с ресурси“. В случая прилагането на ИКТ е част от осъществяването на учебния процес. По всички дисциплини се изисква информационно търсене и реализиране на доклади/реферати. За тази цел се прилагат базовите цифрови компетенции. В процеса на обучението се използват разнообразни методи, съобразно учебното съдържание, които изискват прилагането на цифрови умения за създаване на проектни изследвания, презентации, анализи по посочени показатели и други. В учебните програми на дисциплините „Урокът по

история“, „Интерактивни методи“ и „Методика на обучението по история“ особено се налага прилагането на тези умения, тъй като те са пряко свързани с бъдещата обучителна дейност на студентите. Като бъдещи преподаватели, те трябва да търсят, подбират и класифицират информация, да имат критично отношение, а също да надграждат умения за създаване на дигитален продукт – презентация, интерактивна игра, видеофилм и др. В случая, дигиталните компетенции са необходими за качествено и съвременно преподаване на урока по история в училище от бъдещите учители. Ползването на ИКТ по тези дисциплини е заложено като предварително изискване.

Отговор на втория изследователски въпрос

Втората част от изследването са наблюдения, проведени в учебните занятия по посочените дисциплини. Целта на наблюденията е прилагането на дигиталните компетентности на преподавателя по време на обучението, от една страна, и формирането и ползването им от страна на студентите при изпълнение на поставени задачи, от друга страна.

Основните показатели, по които е извършено проучването въз основа на наблюденията, са следните:

- дейности, необходими за извършване от студентите преди провеждане на учебната сесия;
- учебни цели, свързани с общите дигитални компетентности и педагогическите дигитални компетентности;
- планирани технологии, които ще се използват по време на учебната сесия;
- вид на оценяването;
- форма на учебната дейност: присъствена, смесена, онлайн;
- тип на учебната дейност: възприемане, сътрудничество, дискусия, проучване, практикуване, създаване на артефакт;
- организация на обучението: фронтално, малки групи, индивидуално, комбинация;
- технологии/платформи/инструменти/приложения, които ползват преподавателят и студентите за изпълнение на учебната дейност;
- сценарий на дейността (описание на дейността на преподавателя и на студентите).

По всяка дисциплина са извършени три наблюдения с отбелязани дати и теми на учебните сесии, а също така описване на наличните технологии, които се ползваха по време на занятията (компютри, телефони, проектори и други). По време на всички наблюдения дейностите, извършени от студентите преди провеждане на учебната сесия, бяха да си припомнят основни дигитални умения. Учебните цели на преподавателите за всяка сесия основно се свеждат до демонстрация на базови дигитални компетентности, ползване на средства за дигитална комуникация. Цифровите технологии се ползват преди

всичко за демонстрация – презентация в приложенията Canva, Power Point. В повечето случаи оценяването се извършва в края на учебните занятия. При дисциплината „Интерактивни методи“ се оценява всяка представена задача, като окончателната оценка се поставя по време на изпита. По някои от дисциплините оценяването се извършва чрез представяне на курсова работа. Във всеки от тези случаи се налага използването на цифрови умения за подбиране на информация, създаване на дигитален продукт и представяне. Занятията по всички дисциплини се провеждат в присъствена форма.

Различен е типът на учебната дейност (в случая е използван моделът на проф. Даяна Лорилард)⁸. За по-детайлно и нагледно представяне на този параграф анализът е представен в табличен вид.

Таблица 2. Наблюдавана учебна дейност по изследваните учебни дисциплини

Учебна дейност Учебна дисциплина	Възприемане	Сътрудничество	Дискусия	Проучване	Практикуване	Създаване на артефакт
Психология	+	-	+	+	-	-
Педагогика	+	-	+	+	-	-
Урокът по история	-	+	+	-	-	+
Интерактивни методи в обучението по история	--	+	+	+	+	+
Терминология и понятия в обучението по история	+	-	+	-	-	+
Методика на обучението по история	+	+	+	+	+	+

Типовите учебна дейност „Възприемане“ и „Дискусия“ се прилагат в повече от дисциплините. „Създаване на артефакт“ присъства почти във всички учебни дейности. Именно при създаването на артефакт студентите използват дигиталните си компетентности. Често създаденият артефакт се оценява от преподавателя, като се взимат предвид не само историческото знание, методическите прийоми, но и използването на ИКТ и цифровите умения за създаване на качествен продукт.

При всички дисциплини организацията на обучението е фронтално, като при „Урокът по история“, „Интерактивни методи в обучението по история“ и „Методика на обучението по история“ се прилага и организация на обучението в малки групи. Това е свързано с реализирането на практическите задачи по време на обучението и самостоятелната работа, зададена по-късно.

Прилагането на технологии в обучението по дисциплините е различно в процентно отношение. Данните са показани в таблица 3.

Таблица 3. Технологии в обучението

Учебни дисциплини	Прилагане в %	Ресурси за презентации	Други ресурси
Психология	25	Power Point	Ел. библиотека, видеофилм, Kahoot
Педагогика	25	Power Point	Интернет – документи, наредби
Урокът по история	50	Power Point	Платформата „Активна историческа карта“, платформа Prezi, платформи за създаване на кръстословици, викторини, интерактивни игри и др.
Интерактивни методи в обучението по история	75	Готови шаблони за интерактивни игри, Power Point	Платформа Kahoot; платформи за създаване на кръстословици, викторини, интерактивни игри и др., диктофон, камера и др.
Терминология и понятия в обучението по история	25	Power Point	Интернет
Методика на обучението по история	75	Power Point, Canva, Prezi. com	Платформи за създаване на презентации, платформата „Активна историческа карта“, платформи за създаване на кръстословици, викторини, интерактивни игри и др., платформата на ГИС.

Най-важният показател от проучването е сценарият на дейността, т.е. демонстрацията на дигиталните компетентности по време на занятието. Във всички дисциплини преподавателят първоначално дава възможност на студентите да се убедят в своите умения за ползване на интернет и възможността им да участват в мрежова среда. Студентите трябва да имат ежедневен достъп до интернет, да владеят базови цифрови умения – търсене, подбиране и извличане на информация, да „сърфират“ безопасно, да ползват електронна поща

на курса или групата, да имат критичност към уеб сайтовете и други ресурси в мрежата, като оценяват тяхната обективност и надеждност. Разбира се, всички трябва да имат лични лаптопи или компютри. В повечето случаи, поради скромната техническа база на ИФ на СУ „Св. Климент Охридски“, преподаватели и студенти ползват личните си технически средства – компютри, лаптопи, проектори. Както се вижда от табл. 2, дигиталните умения на преподаватели и студенти се ползват най-често в дисциплините „Урокът по история“, „Интерактивни методи в обучението по история“ и „Методика на обучението по история“. Тези дисциплини са пряко свързани с бъдещата преподавателска дейност на студентите и са от съществено значение за тяхното реализиране като качествени съвременни специалисти в българското историческо образование. В процеса на преподаване се обръща особено внимание на дизайна на обучението, тъй като той е важен фактор в представянето на знанието. На бъдещите учители се показва по какъв начин се конструира самият процес: проектиране на дейности – обучение, прилагане на интерактивни методи (спомогат за усвояване на знанието), оценяване. Чрез дисциплините „Интерактивни методи в обучението по история“, „Урокът по история“ и „Методика на обучението по история“ студентите използват различни технологии, подходящи за създаване на определена задача. Има случаи, в които им се налага да ползват не само базови, но и надбазови цифрови умения, тъй като повечето задачи се реализират в дигитален формат. Студентите също така могат да ползват дигитални инструменти за съвместни процеси и съвместно създаване на ресурси, да интегрират информация в съдържание, да работят с интерактивни карти и документи. И в трите дисциплини присъства общ елемент – съставянето и прилагането на интерактивна игра, която в повечето случаи е реализирана чрез цифрови ресурси: кръстословица, „Джепарди“, „Кросенс“ (Krastev 2022) и други. В дисциплините „Психология“ и „Педагогика“ преподавателят прилага създаването на дигитални задачи, чрез които студентите използват технологии за осъществяване на сътрудничество и комуникация. Поставят се проблемни въпроси, при решаването на които също се изисква използване на творчески дигитални технологии и съответните компетентности.

Отговор на третия изследователски въпрос

По време на изследването по проект DigitalEdu-SU беше проведено анкетно проучване сред студентите – педагогически профил относно прилагането на дигитални ресурси и компетентности по време на обучението. Тяхното мнение е търсено по отношение на два аспекта: 1) относно стратегиите, използвани от техните преподаватели по ИКТ базирани и методически дисциплини в подкрепа на подготовката им за интегриране на дигитални технологии за целите на обучението; 2) самооценките им за собствените им общи дигитални компетентности по измеренията на рамката DigComp 2.2. (Mizova, Peytcheva-Forsyth, Mellar 2025). Участници в изследването бяха студенти от

специалностите „История“, „Етнология и културна антропология“, „История и география“ и „Археология“. Анкетните карти бяха разработени за целите на горепосочения проект, адаптирани по избрана методика (Tondeur et al. 2007; 2012; 2013; 2017). Те съдържаха 20 въпроса, а целта на емпиричното проучването бе да установи: а) степента на владеење и използване ИКТ от студентите в процеса на тяхното обучение по дисциплините, които присъстват в изследването; б) нивото на преподаване чрез дигитална компетентност; в) мотивацията на студентите за повишаване равнището на тяхната грамотност относно цифровите технологии; г) възможностите за споделяне на опит; д) прилагане на дигитални компетентности и умения в училищната практика. Важен момент на изследване беше отношението на студентите към използването на цифровите технологии за ефективно търсене, намиране, критично оценяване и представяне на необходимата информация от различни източници в своята бъдеща учителска дейност. В таблица 4 са представени обобщени данни от проведените анкети сред студенти, бъдещи учители по история и цивилизации.

Таблица 4. Обобщени данни от анкетно проучване на студенти – педагогически профил от ИФ

Област на изследване	Показател по Tondeur	Резултат
Модел на подражание (МЗП)	МЗП 2	45,10 %
Рефлексия (РЕФ)	РЕФ 2	39,22 %
Дизайн на обучение (ДИЗ)	ДИЗ 4	47,06 %
Сътрудничество (СТР)	СТР 2	45,10 %
Автентични преживявания (АВТ)	АВТ 4	47,06 %
Обратна връзка (ОБР)	ОБР 3	49,02 %

Данните от анкетното проучване, представени в таблица 4, показват пълноценно използване на цифровите технологии от преподавателите. Студентите разбират ценността на съвременните технологии за изграждането на дизайн на обучение, а също така са мотивирани в усвояването на дигиталните средства за реализиране на бъдещата преподавателска дейност. Областта на изследване – „Рефлексия“, се явява проблемна област в обучението на студентите. Анализът на резултатите показва дискуссионността на въпроса за прилагането на ИКТ в образованието, опасността/безопасността, надеждността и други фактори, които формират прилагането на ИКТ в създаването на урока по история. „Дизайн на обучение“ е област на обучение, която се явява „съдържание“ на преподаването. Преподавателите оказват съществена помощ на

студентите при подготовката на уроци за учебна практика, съставяне на проекти и други. В преподаването на своите дисциплини преподавателите демонстрират редица ресурси и платформи за изграждане на дигитален продукт, ценен и приложим в училищната практика на студентите (таблица 3). Четвъртата област – „Сътрудничество“, разкрива, от една страна, как учебният опит убеждава студентите във важността на сътрудничеството по отношение на използването на ИКТ в образованието и от друга – преподавателите споделят опит в използването на ИКТ в образованието. В областта на изследване „Автентичен опит/преживявания“ участваха студенти, преминали определен вид практика. Според резултатите в таблицата се вижда съдействието на преподавателите, ръководещи студентските практики, и базовите учители, които насърчават бъдещите педагози да ползват цифрови технологии и да прилагат своите дигитални умения, както и да надграждат такива. По този начин на студентите се демонстрира, че съвременните ученици възприемат и усвояват по-добре историческото познание чрез дигитализирани продукти. Освен това самите бъдещи учители трябва да формират подобни умения у учениците, като задават задачи или проекти, които се реализират чрез цифрови компетентности. В областта „Обратна връзка“ анкетиранияте участници посочват, че са получавали достатъчно обратна връзка относно използването на ИКТ в своите уроци и това как могат да развия допълнително своите ИКТ компетентности. Подобна „обратна връзка“ се получава във връзка с проведен урок от учебната практика. Преподавателят обръща внимание на приложените ИКТ в преподаването, извършва корекции и дава насоки.

Следващата част от анкетното проучване сред студентите съдържа твърдения, на които студентите имат избираем отговор. Бъдещите учители посочиха мнението си за притежаваните от тях умения в ползването на дигиталните технологии и по какъв начин университетските преподаватели в сферата на своята дейност спомагат за повишаване на тяхната дигитална компетентност.

Първият набор от твърдения се отнасят до компютърната грамотност и до базовите цифрови умения на студентите: търсене, оценяване и управляване на информация от различни дигитални среди и източници в съответствие със специфичните учебни потребности. Също така се оценява тяхната способност да идентифицират неточности, да извършват проверка на различни източници, да откриват дезинформация, расизъм и ксенофобия, да анализират избора на източника. Анализът показва, че повечето анкетирани студенти притежават компетентности за извършване на тези дейности.

Следващото твърдение констатира уменията за сътрудничество в дигитален контекст според учебните потребности на студентите – бъдещи учители. Има се предвид използване на подходяща среда за дигитална комуникация с колеги, използване на дигитални инструменти, които поддържат ефективно онлайн сътрудничество, управление на онлайн споделено пространство, ре-

дактиране онлайн на споделени артефакти. Повечето анкетирани са напълно съгласни с това твърдение. Този елемент е от изключителна важност, тъй като споделянето и сътрудничеството водят до надграждане на редица компетентности и ефективност на учебния процес.

Третото твърдение е свързано с умения за създаване на качествено електронно съдържание (напр. текст, презентации, аудио, видео) при зачитане на авторското право и лицензи. Както е посочено по-горе, споделянето на дигиталните продукти спомага за ефективното усвояване на знание и бъдещите преподаватели трябва да цитират или ползват лицензии за създаване на дигитален продукт. Редица от ресурсите за създаване на цифрови артефакти в преподаването са платени, което води до ограничения. За съжаление, повечето образователни институции не подпомагат финансово преподавателя в тази негова дейност.

В съвременния свят на прекалено информиране и ползване на всякакъв вид информация преподавателят трябва задължително да притежава знания и умения за безопасно използване на дигиталните технологии (напр. защита на поверителността на данните, условията за използване, предпазване и предотвратяване на насилието в дигитална среда). Това е част от отговорността на учителя в съвременния обучителен процес. Бъдещите учители трябва да знаят как да действат по отговорен и етичен начин, когато създават и използват дигитална информация.

Едно от твърденията засяга умението за управление на своята дигитална идентичност и репутация (напр. проследяване на собствения дигитален отпечатък, управление на дигиталната идентичност, запознаване с условията за използване на различни медии и приложения, управление на настройките на приложението). Последното, шесто, твърдение се състои в използването на дигитални технологии за разбиране и решаване на проблеми (напр. мозъчна атака, мозъчни карти, използване на инструменти за визуализация, за анализиране на проблем, разработване на решение).

Отговор на четвъртия изследователски въпрос

От приведените по-горе данни за съгласие с посочените твърдения и цялостното проучване се създава реалната картина за успешното използване на ИКТ от бъдещите педагози. Те могат да създадат дигитален продукт, да подбират и обработват информация. Повечето студенти използват съвременните цифрови технологии в учебния процес, чрез онлайн ресурси създават продукти, които прилагат в обучението по история и цивилизации. Усвояването на определени умения и прилагането на дигитални компетентности в интерактивна среда подпомага студентите за участие в учебния процес по творчески и иновативен начин. Освен това споделянето и обсъждането на различни мнения, информация и дигитални продукти също спомагат за по-ефективната работа на бъдещите учители, за решаване на редица казуси и проблеми.

За усъвършенстването на тези умения обаче е необходима добра съвременна техническа база, където те да бъдат прилагани и надграждани. Организирането на симулативни кабинети, в които да се провеждат занятията, ще помогне на студентите да работят в среда, близка до реалните училищни кабинети. За съжаление, това е сериозен проблем на университетското образование днес.

Навлизането на дигиталните инструменти в училищния живот се доказва и в разширяващите се научни изследвания относно специфичните изисквания за дигитално преподаване и учене. Цифровите компетентности, необходими на учителите, ще обхванат все по-широк спектър, който ще засяга не просто основни технически знания и умения за прилагане на дигитални технологии. Той ще включва дидактически опит и способност за проектиране на съответната наука в дигитални дидактически ресурси, той ще включва дори чисто организационни и административни умения (Vasileva 2024). Именно по тези причини университетското образование трябва да бъде насочено не само в използване на ИКТ в учебния процес, но и в подпомагане и развиване на дигиталните умения на студентите. То трябва да развива тяхното критично мислене и участие в решаването на редица научни проблеми, ползвайки съвременните технически средства и демонстрирайки своите дигитални компетентности. Резултатите от изследването показват, че повечето студенти владеят базови дигитални умения, но значително по-малко са тези, които могат да боравят с определени ресурси и да създават свои по-задълбочени дигитални продукти. Проблем се явява надграждането на тези умения, което води до перспективата за организиране на дисциплини, необходими за формирането на дигиталната компетентност на студентите. Тук може да се обърне внимание, от една страна, на създаване на симулативни класни стаи с интерактивни дъски или монитори, а от друга – провеждането на допълнителни семинари или лектории, които да дават възможност за достъп до онлайн учебни продукти (електронни учебници, видеоуроци), свързани с училищното историческо образование. Приложението в обучението на системи, базирани на изкуствения интелект, би могло да предостави на преподавателите ефективен инструмент, който осигурява персонализирано обучение на учениците и възможности за насочено формиращо оценяване. Тези системи са в състояние да осигурят и автоматизация на ежедневните задачи, изпълнявани от преподавателите или управленския екип на учебната институция (Legurska, Petrov 2023).

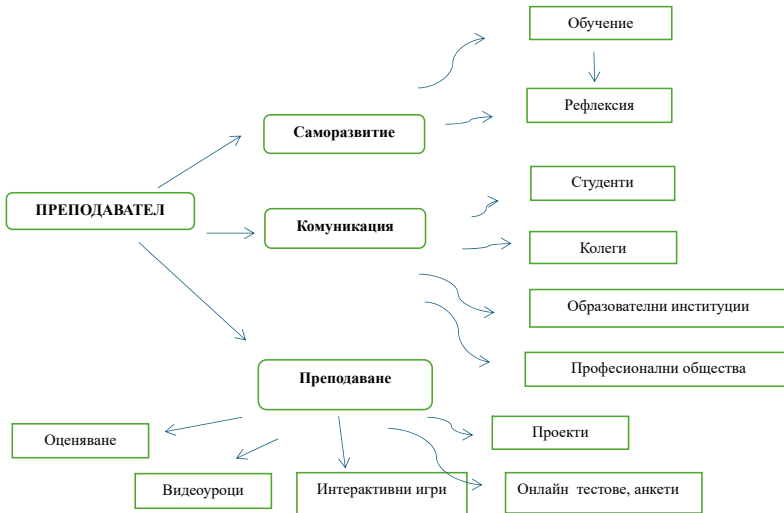
Заклучение

Усъвършенстването и прилагането на дигиталната компетентност в обучението на студентите от педагогическия профил води до тяхното изграждане като иновативни съвременни преподаватели, а те, от своя страна, ще способстват в бъдеще за изграждането на тези компетентности в своите ученици. Уменията за търсене и подбиране на информация, критичното отношение към

нея, провокирането на творческо мислене и поведение чрез дигитални ресурси, получаване на обратната връзка, създаване на дигитален продукт и редица други умения ще способстват за създаването на съвременна и ефективна образователна среда.

Приложение 1

Дигитални компетентности и дейности в преподавателската дейност

Благодарности и финансиране

Статията е резултат от изследване в Историческия факултет на СУ „Св. Климент Охридски“, финансирано от Европейския съюз – NextGenerationEU, чрез Националния план за възстановяване и устойчивост на Република България, проект № BG-RRP-2.004-0008. Анализирани са учебни програми, наблюдения на занятия и анкети от студенти. Инструментариумът на изследването е разработен от колектив под ръководството на проф. д-р Р. Пейчяева-Форсайт за целите на Проект No BG-RRP-2.004-0008.

БЕЛЕЖКИ

1. СТРАТЕГИЧЕСКА РАМКА ЗА РАЗВИТИЕ НА ОБРАЗОВАНИЕТО, ОБУЧЕНИЕТО И УЧЕНОТО В РЕПУБЛИКА БЪЛГАРИЯ (2021 – 2030). Available from: <https://web.mon.bg/bg/143>.
2. НАЦИОНАЛНА СТРАТЕГИЯ ЗА ВЪВЕЖДАНЕ НА ИКТ В БЪЛГАРСКИТЕ УЧИЛИЩА. Available from: <https://www.president.bg/docs/1352306506.pdf>.
3. НАЦИОНАЛНА ПРОГРАМА ЗА РАЗВИТИЕ БЪЛГАРИЯ 2030. Available from: <file:///D:/Downloads/bulgaria%202030.pdf>.
4. НАЦИОНАЛНА КВАЛИФИКАЦИОННА РАМКА НА РЕПУБЛИКА БЪЛГАРИЯ. Available from: https://www.navet.government.bg/bg/media/NQF_bg.pdf.
5. НАРЕДБА ЗА ДЪРЖАВНИТЕ ИЗИСКВАНИЯ ЗА ПРИДОБИВАНЕ НА ПРОФЕСИОНАЛНА КВАЛИФИКАЦИЯ „УЧИТЕЛ“. Available from: <https://lex.bg/bg/laws/ldoc/2136927893>.
6. ЦИФРОВИЗАЦИЯ В СОВРЕМЕННО ОБРАЗОВАНИЕ: ОТ ОНЛАЙН-КУРСОВ К АНАЛИЗУ ДАННЫХ. Available from: <https://www.calameo.com/read/00738489858a3ed3469a4>.
7. DigCompEdu SELFIE for TEACHERS. Available from: https://media-and-learning.eu/files/2022/04/AnastasiaEconomou_JRC_220420.pdf.
8. ПЕЙЧЕВА-ФОРСАЙТ, Р. БАЗИРАН НА ТИПОЛОГИЯ НА УЧЕБНИТЕ ДЕЙНОСТИ ДИЗАЙН НА ЕЛЕКТРОННО ОБУЧЕНИЕ (ABC LEARNING DESIGN). Available from: <https://www.vedamo.com/bg/knowledge/abc-learning-design/>.

ЛИТЕРАТУРА

- ВАСИЛЕВА, М., 2024. Относно дигитализацията и училищната география. *Педагогика*, Т. 96, № 3s. ISBN: 978-619-201-708-8. ISSN 0861–3982.
- ВЕЛЧЕВА, И., 2023. Дигиталната компетентност в образователната информационна среда. *Компетентности и квалификация в образователната среда*. ISBN: 978-619-201-708-8.
- КРЪСТЕВ, К., 2022. *Урокът по история чрез методите на активното учене*. Пловдив: Българско историческо наследство. ISBN: 978–954–8536–34–9.
- ЛАЗАРОВА-ГЕОРГИЕВА, С., 2012. *Обучение в дигитална среда*. Велико Търново: Св. Климент Охридски.
- ЛЕГУРСКА, М.; ПЕТРОВ, П., 2023. *Предизвикателства и перспективи при приложението на изкуствен интелект в обучението. Общество, памет, образование. История и обществени нагласи*. София: Св. Климент Охридски. ISSN: 3033-0025.

- МИЗОВА, Б.; ПЕЙЧЕВА-ФОРСАЙТ, Р.; МЕЛЪР, Х., 2025. Многоотра-
нен подход за изследване равнището на дигитализация в подготов-
ката на бъдещите учители. *Стратегии на образователната и науч-
ната политика*, Т. 33, № 1. ISSN: 1314-8575.
- НИКОЛОВА, М.; ЕВТИМОВА, Т., 2022. Дигитални образователни ин-
струменти – потенциал, приложение и перспективи. *Математика,
компютърни науки и образование*, Т. 5, № 1.
- ЧАВДАРОВА-КОСТОВА, С., 2022. *Наръчник за прилагане на ком-
петентностния подход в обучението на бъдещи учители*. Плевен:
ЕА-АД Плевен. ISBN 978-954-8973-37-3.
- ШОПОВА, Т., 2014. Развитие на дигиталната компетентност у студен-
тите. *NotaBene*. № 26. ISSN 1313-7859.

Acknowledgments and Funding

The article is the result of a study at the Faculty of History of Sofia University „St. Kliment Ohridski“, funded by the European Union – NextGenerationEU, through the National Recovery and Resilience Plan of the Republic of Bulgaria, project No BG-RRP-2.004-0008. Curricula, observations of classes and surveys of students are analyzed. The research toolkit was developed by a team led by Prof. Dr. R. Psychayeva-Forsyth for the purposes of Project No BG-RRP-2.004-0008.

REFERENCES

- CHAVDAROVA-KOSTOVA, S., 2022. *Handbook for the application of the competence approach in the training of future teachers*. Pleven: EA-AD Pleven. ISBN 978-954-8973-37-3.
- KRASTEV, K., 2022. *The history lesson through the methods of active learning*. Plovdiv: Bulgarian Historical Heritage Foundation. ISBN: 978-954-8536-34-9.
- LAZAROVA-GEORGIEVA, S., 2012. *Learning in a digital environment*. Veliko Tarnovo: St. Kliment Ohridski.
- LEGURSKA, M.; PETROV, P., 2023. *Challenges and prospects in the application of artificial intelligence in education. Society, memory, education. History and public attitudes*. Sofia: St. Kliment Ohridski. ISSN: 3033-0025.
- MIZOVA, B.; PEYTCHEVA-FORSYTH, R.; MELLAR, H., 2025. A Multi-Faceted Approach to Researching the Level of Digitalization in Initial Teacher Preparation. *Strategies for Policy in Science and Education*, vol. 33, no. 1. ISSN: 1314-8575.

- NIKOLOVA, M.; EVTIMOVA, T., 2022. Digital Educational Tools – Potential, Application and Prospects. Mathematics. *Computer Science and Education*. vol. 5, no. 1.
- SHOPOVA, T., 2014. Development of digital competence in students. *NotaBene*. No. 26. ISSN 1313-7859.
- VASILEVA, M., 2024. About digitalization and school geography. *Pedagogika-Pedagogy*, vol. 96, no. 3s. ISBN: 978-619-201-708-8. ISSN 0861–3982.
- VELCHEVA, I., 2023. *Digital competence in the educational information environment. Competences and qualifications in the educational environment*. ISBN: 978-619-201-708-8.

DIGITAL COMPETENCE IN THE TRAINING OF FUTURE TEACHERS OF HISTORY AND CIVILIZATIONS – REALITY AND PROSPECTS

Abstract. The publication presents an analysis of the application of digital competencies in academic disciplines that are taught to students from the pedagogical profile of the Faculty of History of Sofia University „St. Kliment Ohridski“. By reviewing the regulatory framework and curricula in the above disciplines, the role of digital competence in the training of students, who are being prepared for teachers is deduced. Based on the European Digital Competence Framework DigCompEdu, an empirical study has been conducted, which reveals the skills for applying digital technologies by both teachers and students, on the one hand, and on the other hand, the possible prospects for the development of the digital transformation of modern education.

Keywords: digital competence; contemporary historical education; curricula; interactivity; critical thinking; electronic resources

✉ **Dr. Katya Misheva, Assist. Prof.**

ORCID iD: 0000-0002-6963-0997

WoS Researcher ID: KQR-7335-2024

Faculty of History

Sofia University “St. Kliment Ohridski”

Sofia, Bulgaria

E-mail: kkmisheva@uni-sofia.bg